

ELŐZETES JELENTÉS ZIRC BAKONYCSERNYE KÖZÖTTI TERÜLET FÖLDTANI VISZONYAIRÓL.

Írta: Dr. Majzon László.

A m. kir. Földtani Intézet igazgatósága 1940 nyarán Szápár és Dudar környékén előforduló paleogén üledékek tanulmányozásával és térképezésével bízott meg. A rendelkezésemre álló idő alatt Zirc és Bakonycsernye között kibukkanó harmadkori rétegek területét jártam be, melyek É.-on a már fiatalabb (legnagyobb részben pannóniai és a nagy vastagságú lösz) alatt tűnnek el, míg D.-en a határ a Gaja-patak völgye. A völgyön túl fekvő területen ugyanis már mezozoos képződmények találhatók a felszínen. A Gaja völgye tehát egy vető rendszert követ, amelytől É.-ra a mezozoos rétegeket feltételezhetjük, hogy mindinkább a mélybe zökkentek be s közvetlenül a törésen túl egy kisebb, paleogén üledékkel feltöltött depresszió található. E depresszió vagy medence paleogén részlete volt kutatásaimnak a tárgya. Eredménye rövidesen összefoglalva a következő:

A bejárt területemen a legidősebb képződményeket a triász és júra mészkőfeleségei alkotják, melyek apróbb rögökként fennakadva fekszenek s rendszerint a középeocén üledékei borítják. Zirtől ÉK. felé eső Imre-major környékén pl. egymáshoz egészen közel eső helyen *dachsteini* mészkövet és *brachiopodás jurát* borít el az eocén. Ez azt bizonyítja, hogy az eocén transzgresszió e területen már a maihoz igen hasonló rögös szerkezetű, karsztos felületre rakta le üledékeit.

A terület D-i részén, mint már fent említettem, a Gaja-patak völgyében, mely részben egy tektonikai vonalrendszer is egyúttal, a középsőkréta magasabb részébe sorozott *turriliteses-márga* rétegei találhatók. Ezek rendszerint kisebb foltokban tűnnek elő a patak jobb és baloldalán. Puhább feleségei nagyon hasonlóak a rupéli kori agyagmárgák egyes előfordulásaihoz. Ugyanígy cserepekre

esnek szét, a vizesebb helyeken pedig teljesen péppé áznak. A területen a Gaja-patak medre Bakonyánán át K. felé Jásdon túl e rétegek előbukkanásai között vonul. A márgák között természetesen előfordulnak egészen kemény, pados részletek is.*

A Gaja-pataktól É.-ra található meg a harmadkori lerakódások. A középsőeocén üledékei — kivéve Dudar környékét, — apróbb foltokban jelentkeznek a felszínen Bakonycsernyétől, Szápártól D.-re eső dombok oldalain és az árkokban. Dudarnál a nummulinás mészkő már nagyobb területet fed el, míg az előbb említett helyeken a fornaihoz hasonló molluszkumos rétegek is megtalálhatók. Jó feltárás látható a bakonycsernyei Lencsésárookban s a kisgyóni bánya nyitott felszíni tárójában, a bányától kb. 1 km-re, a 283 ♀ mellett. Az eocén rétegei, kivéve természetesen széntelep fekvő és fedő rétegeit, a különféle nummulinák hatalmas tömegét zárják magukba. A kövületes eocén felett több helyen tarkaagyagszerű (vörös, kék, lila és zöldes színű) kövületmentes rétegződéseket találtam. Kisgyónon a fornai típusú szénét komoly bányaműveletekkel fejtik is, innen Ny. felé haladva már, pl. Zircnél csak nyoma van a széntelepnek. Az eocén legfelső tagja a Sűrű-hegyi orthophragminás mészkő.

Taegertől az *oligocén* alsó részébe sorozott „csernyei homokkő“ és homok rétegek után a rupéli korú foraminiferás agyag-márga rétegeit említhetem meg, melyet Bakonyána község D-i részének végén, az országút s az itt álló kereszt között a vízfolyás tárt fel egész rövid távolságon. Hantken különböző munkáiban az e területről említett „Clavulina szabói rétegekhez“ tartozó előfordulásokat mind felkerestem, de ezek ma már részben beomolva, benőve megsemmisültek. Egy-két helyen kutatva ugyan, mintha tömöttebb részek volnának észlelhetők, melyek esetleg a rupélikum foraminiferadus agyagmárgájának mállott, átalakult rétegei lehetnek. A

* Mikropaleontológiai vizsgálataim alapján a turriliteses-márga cenoman, vagyis felsőkréta korinak bizonyult a benne gyakori előfordulású *Globotruncanának* miatt. Amint az Intézetben lévő kőzetanyagból is kitűnik, egyes kutatók összetévesztették a „kiscelli agyaggal“, egyrészt a petrográfiai hasonlóság, másrészt a turriliteses-márgában gyakran található *Tritaxiák* miatt. Ugyanis ezek a foraminiferák igen hasonlóak a rupéli kiscelli agyagokra jellemző *Clavulina szabói*-hoz, a háromoldalú hasábú kamrafelépítésnél fogva. De pontosabb megfigyelésnél látható, hogy a *Clavulina szabói* kezdő, fiatal triseriális kamrái uniseriálisan folytatódnak, míg a *Tritaxiáknál* ez utóbbi nincs meg. Ezen az alapon a csernyei Lencsési-bánya és Jásd közötti kiscelli agyagok bizonyultak eddig turriliteses márgának.

kérdést az innen gyűjtött rétegminták vizsgálata fogja majd tisztázni.**

Sajnos, az irodalomban már említett infraoligocén denudáció nyomát szemléltető kistárókat (Rékosi és Lencsés-gödri) nem volt alkalmam megtekinteni, mivel Lencsés-gödörben a tárót a kisgyóni bánya berobbantotta, a rékosi pedig az 1940. évi tavaszi nagy esőzések következtében teljesen beomlott.

Kisebb-nagyobb foltokban mutatkozik a kattikumba sorozható apróbb szemű kavics, konglomerátum és homok, lazább homokkő, melyek között vékony agyagrétegecskék is szerepelnek.

Legnagyobb felszíni elterjedést mutatja a terület Ny.-i részén a dűrva miocén kavics. Ez dűrvábszemű kavicsos homokkal, lemezekre eső homokkő rétegekkel váltakozik, mely utóbbiak egymásba horizontálisan is átmennek. A miocénba sorozható dűrva kavics között többször elég gyakran elkovásodott fatörzs darabok (Magnolia-félék) tűnnek elő. A kavics nem mindenütt lehet eredeti településben, hanem már átmosott másodlagos helyzetet is elfoglalhat. A kavics anyaga i. d. L ó c z y L. szerint — e véleményét Taeger Henrik és t. R o t h K. is hangoztatja, — a Bakonytól DK-re eső, feltételezett hegység lepusztulásából származik.

Legvégül kell megemlékezni a területet néhol igen nagy vastagságban elborító löszről, mely még a 400 m magasságú dombokon is megtalálható vékonyabb rétegződésben. A lösznek igen nagy kiterjedése és különösen vastagsága a geológiai kutatás, térképezés nézőpontjából tekintve hátrányos, mivel nem csak a domboldalon, de még a mélyebb bevágások, árkok, patakmedrekben is vastagon takarja el a nálánál idősebb képződményeket.

A fentebb vázolt lerakódások részletes vizsgálata folyamatban van, s csak ezek befejezése után lehetséges majd a pontosabb tag-

** Az egyes kutatóktól „kiscelli agyag“ vagy rupéli foraminiferás agyag-márgának vett üledékek, pl. Bakonynána, Bakonycsernye (Rékosi-táró, Lencsési-táró, Öregmalom) *Clavulina cylindricát* és Bakonynána, szápári Sándor Ny.-i oldala pedig a Hantken-féle „*Clavulina szabói* rétegek“ alsó osztályzatának (= budai és bryozoás márga) megfelelő porvai márgával egyenlő *Hantkenina* (régebben *Siderolina*) *kochi*-t tartalmazó üledékek. Űgy a *Clavulina cylindrica*, mint a *Hantkenina kochi* nem fordulnak elő a rupelikumban s így a kiscelli agyagokban sem, mely tulajdonképpen a rupelikum jelentékeny rétegsorozatának csak egy szintje. Szerintem ezek a *Clavulina cylindricás* és *Hantkenina kochi*-s üledékek a rupelikumnál idősebbek és felsőeocén, esetleg alsó oligocén koriak.

lalásuk. Eppen ezért e jelentés keretében csupán azoknak rövid, vázlatos összefoglalására szorítkoztam.

Itt vagyok bátor megemlíteni, hogy Zirc—Bakonycsernye közötti paleogén terület teljes megismerése nézőpontjából szükséges volna még Porva és Bodajk környékének vizsgálata is. Egyrészt, mivel a területtel összefüggenek, másrészt a porvai rész úgy geológiai, mint mikropaleontológiai vizsgálatokból tekintve igen nagy fontosságú. Koch A., de különösen Hantken M. mutatnak erre rá. Hantkennek például a porvai márgából kerültek elő azok az igen ritka, új fajok, melyeket csupán egy példány alapján írt le (*Cristellaria porvaensis*, *C. minuta*, *Robulina granulata*, *R. baconica*, *R. porvaensis*, *Siderolina kochi* és *Triloculina porvaensis*). Ezeknek a fajoknak újabb begyűjtését már azért is szükségesnek tartom, mivel a hazai gyűjteményekben nagyrészüket nem is található meg.